

Feminizmusok / tudományos beszédmodok / civil szerveződések
Interjú Séllei Nórával

(Kerettörténet) A feminista szemléletmód egyaránt sajátja lehet elméleti és gyakorlati koncepcióknak, de mint minden fiatal, expanzióban tetten ért gondolatrendszernek még visszakéreshetőek az eredői, adott téridő-metszetben közvetlenül csatlakoztatható személyekhez, intézményekhez, megmozdulásokhoz. Egy ilyesfajta kísérlet szövegszerű dokumentuma olvasható a továbbiakban. Séllei Nóra (könyvei: *Katherine Mansfield and Virginia Woolf – A Personal and Professional Bond*. Peter Lang, Frankfurt, 1996, illetve *Lánnyá válik, s írni kezd. 19. századi angol írónők*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999) a magyarországi feminista ihletésű irodalomkritika/irodalomértelmezés képviselője, aki a Debreceni Egyetem tanáraként és a Csokonai Kiadó Artemisz Könyvek című, feminizmusra és „gender”-tanulmányokra alapozó sorozatának szerkesztőjeként mondhatni egyik csomópontja a Budapesttől keletre elterülő régió feminizmusainak. A szívessége folytán létrejött, a kérdező elvárásainál sokkal komplexebbre sikeredett email-interjú szó szerint virtuális nyomvonalra az előbbieken felvázolt, nyilván örökre illuzórikus eredetkeresésnek.

– A *Lánnyá válik, s írni kezd...* a második könyved. A címe alapján az első is hasonló témakörben mozog. Hogyan érkezett el oda/ide, az első könyved miről szólt, módosultak-e koncepcióid a második megírásáig? A magyar irodalomértelmezésben mindenképpen ritkaságnak számítanak az olyan típusú érdekesítő, találékony és nyelvi leleményszerűről árulkodó olvasatok, amilyeneket a *Lánnyá válik*-ben olvashatunk. Milyen tradícióhoz csatlakoztatnád te ezeket? Mivel foglalkozol a továbbiakban?

– A dolog elég egyszerűen kezdődött: 1990-ben kerültem az egyetemre tanítani, 1992 tavaszán kaptam egy néhány hónapos ösztöndíjat az angliai Hull egyetemére, ahol nagyon erős a feminista szemléletű oktatás, ennek megfelelően a könyvtár is. Bennem akkoriban kristályosodott ki, hogy miből írom a doktorimat, és Hullban rendkívül jól hasznosítható szemléletet alakíthattam ki a Katherine Mansfieldet és Virginia Woolfot bizonyos szempontok szerint összehasonlító dolgozatomhoz – ez jelent meg aztán könyv alakban is (Frankfurt: Peter Lang, 1996). Sosem gondolkoztam azon, vajon módosult-e a koncepcióm a két könyv között. Mindkettő más, hisz az első esetben részben a két író személyes kapcsolatát vizsgálom, részben összehasonlító elemzéseket végzek, míg a *Lánnyá válik*-ben hat 19. századi angol írónő egy-egy regényének szövegközeli értelmezésével próbálok, elsősorban a regény különböző válfajainak műfajelméleti tükrében. Nehezen tudnám azt is megfogalmazni, milyen irányzathoz csatlakozom ezzel, mert úgy mond felhasználok mindent, ami az utamba akad, és az adott szöveg olvasásához hasznosnak bizonyul, azaz, ha segít a szövegnek esetleg eddig kevésbé ismert rétegeit feltárni. De persze kétségtelen, hogy nagy hatással voltak rám olyan kritikusok, mint Elaine Showalter,

Sandra M. Gilbert és Susan Gubar, Toril Moi az elméletiek közül pedig Nancy Chodorow és Judith Butler.

Jelen pillanatban századelős íróknak önéletrajzi írásaival foglalkozom, tehát most is egy műfaj és egy korszak köré szervezem a vizsgált szövegeket, és részben visszatérek Woolfhoz. Ha minden igaz, aránylag belátható időn belül ennek a kutatásnak is kézbe vehető eredménye lesz – hogy milyen, arra egyelőre én is kíváncsi vagyok.

– Hogyan, milyen alapokból, milyen kiadói és kiadási politikával indult el az Artemisz? Milyen közegbe érkezik? Mit adtatok ki eddig, miért és mit terveztek a továbbiakban?

– Az Artemisz Könyveket, a debreceni Csokonai Kiadó sorozatát egy általunk, a sorozatszerkesztők által – szerkesztőtársam, Nagy Beáta a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem szociológusa – érzett hiány hozta létre, azaz teret akartunk adni a magyar nyelvű feminista beszédmódnak, és ebben a Csokonai Kiadó vezetése tökéletes partnernek bizonyult. Ha röviden akarnék fogalmazni, illetve önmagamot idézni a sorozat minden kötetében megjelenő sorozatelőszóból, akkor azt mondanám, hogy „az Artemisz Könyvek sorozat a maga eszközeivel szeretne hozzájárulni ahhoz, hogy a magyar nyelvű közgondolkodásban is elterjedjen és minél általánosabbá váljon a társadalmi nemi szerepek kritikai vizsgálata”.

Eddig fordításokat jelentettünk meg: tavaly karácsony előtt egyszerre a sorozat első négy kötetét (Naomi Wolf: *A szépség mítosza*; Madonna Kolbenschlag: *Búcsúsók Csipkerózsikának*; Elisabeth Badinter: *A szerető anyja*; Virginia Woolf: *Egy jó házból való angol úrilány. Önéletrajzi írások*). A továbbiakban nyitni szeretnénk a szintén a sorozatelőszóban megfogalmazott irányokba, azaz olyan tudományos, esszéisztikus vagy szépirodalmi műveknek, monográfiáknak vagy tanulmányköteteknek, magyar nyelven írott könyveknek vagy fordításoknak akarunk helyet adni, amelyekben egyértelműen jelen van a nemi szerepek társadalmi meghatározottságának s ezáltal megváltoztathatóságának tudata, s amelyek megkérdőjelezik e kulturális beidegződéseket, és esetleg alternatívát kínálnak velük szemben. Ennek szellemében terveink között szerepel egy magyar nőmozgalom-történeti könyv kiadása, Alina Reyes fiatal kortárs francia író nő regényének és esszéinek, valamint Angela Carter egy regényének megjelentetése, tovább szeretnénk folytatni Woolf eddig magyarul nem létező műveinek fordítását, feminista témájú, magyar vonatkozású cikkgyűjteményeket tervezünk – de mindez igen nagy részben, mint a magyar könyvkiadás egészében is, a megszereshető támogatások kérdése lesz.

A sorozatnak mindenesetre jó a fogadtatása mind a kritikusok, mind az olvasók körében, nem érkezett tehát légüres térbe. Persze itt azt is meg kell említenem, hogy nem áll egyedül, hisz egyrészt bizonyos kiadók egy-egy ilyen szemléletű könyvet eddig is megjelentettek, másrészt sorozatként sem áll egyedül az Artemisz Könyvek, hisz létezik a Balassi Kiadó Feminizmus és Történelem sorozata (most jelent meg Rosalind Miles: *Az idő leányai* című könyve), illetve a Kijárat Kiadó Léda Könyvek sorozatában szintén most került az olvasók kezébe Bagota Ágota: *Melegágy* című könyve is. És talán mindez hozzá fog járulni

ahhoz, hogy a feminista/gender szempontú beszédmód egyre inkább része legyen életünknek és gondolkodásunknak.

– Hogyan írnád körül, definiálnád a feminista/„gender” típusú megközelítést, miben hoz ez újat a társadalomról, kultúráról, irodalomról való teoretikus/kritikai gondolkodásban?

– Valószínűleg jelen pillanatban ez az egyik legnehezebb kérdés, hiszen feminizmus mint homogén egész már régen nem létezik, s ha általában akarnám megfogalmazni, mit jelent a feminista/„gender” típusú megközelítés, csak annyit mondhatnék, hogy ez a szemléletmód elsősorban a társadalmi nem – a „gender” – fogalmát, létrejöttét, konstrukcióját vizsgálja kritikai szemszögből. Az én értelmezésemben tehát nem mosandó össze a biológiai nem és a szexualitás vizsgálatával – még ha vannak is kapcsolódási pontok. Ami a kritikai szemléletmódot illeti: hangsúlyozni kell, hogy a történelmi korokban patriarchális társadalomszerkezet dominált, melyben élesen elkülönült társadalmi szerepeket játszottak a nők és a férfiak, és a feminista/„gender” szemléletek felfogása szerint ezek a szerepek hierarchikus, aláfélérendeltségi viszonyban álltak-állnak egymással. A kritikai vizsgálat tehát arra terjed ki (és ezért feminista eredetű a társadalmi nemfogalmak kritikai vizsgálata, a „gender studies”), hogy miképpen kódolódnak kultúránk legszélesebb és legszűkebb értelemben vett szövegeibe és diskurzusaiba akár látható, akár láthatatlan módon ezek a szerepek. Emögött pedig ott bujkál az a nem titkolt előfeltevés, hogy a „természetesnek” elfogadott társadalmi szerepek egyáltalán nem biztos, hogy természetesek, azaz nem biztos, hogy a biológiai nemek és a társadalmi nemi szerepek között olyan egyértelmű megfelelések vannak, mint ahogy azt egy hagyományosabb gondolati rendszer tételezi. S mivel a társadalmi nemi szerepek áthatják egész gondolkodásunkat, kultúránkat, intézményrendszerünket, természetes, hogy beszélhetünk feminista/„gender” szemléletű szociológiáról, jogtudományról, történet- és irodalomtudományról, de még természettudományokról is – a sort végtelenségig lehetne folytatni.

Ami közelebbi területemet, az irodalmat illeti, a fentiekből következik, hogy egyrészt az irodalomszemléletre is hatnak az egyéb tudományterületeken elért eredmények, hiszen az irodalom felfogható a társadalmi diskurzusrendszer egyik elemének, amely nehezen választható el a többi diskurzustól. Másrészt pedig a feminista irodalomtudományt nem szabad kivonni a kortárs elméleti viták közegéből, hiszen a nyugati – elsősorban angol-szász és francia – kultúrákban a feminizmus/gender studies jelenlegi állapota egy több mint három évtizedes és igen intenzív elméleti vitákkal átszőtt folyamat eredménye. Igazából feminizmusokról beszélhetünk tehát, s ezeknek a háttérben megtalálhatók mindazok a szellemi áramlatok, amelyek hatással voltak általában a társadalomról, kultúráról, irodalomról való elméleti gondolkodásra az elmúlt három évtizedben, azaz a feminizmus egyes változatai összekapcsolódhatnak – hogy csak példákat említek – a pszichoanalízistől az új marxizmuson, az új historizmuson, a posztkolonális és diskurzuelméleteken keresztül a dekonstrukcióig mindennel. És mindezekén túl persze a feminizmusnak van egy egyáltalán nem elhanyagolható gyakorlati oldala is – ehhez tartoznak például a krízis-

helyzetbe került nőket segítő civil szerveződések, melyek szintén új társadalmi jelenségként foghatók fel.

– A Toril Moi által azonosított nézőpontok (Toril Moi: „Feminista irodalomkritika.” In: Ann Jefferson–David Robey (szerk.): *Bevezetés a modern irodalomelméletbe*. Osiris Kiadó. Bp., 1999. 233–253.) – feminizmus mint politikai álláspont, illetve meglévő kritikai módszerek átpolitizálása, tipikusan női élmények áramoltatása, harmadikként pedig a femininitás mint marginalizált beszédpozíció kutatása (egyértelmű-e ezekkel? Ha nem, miért nem?) – közül melyek (illetve milyen egyéb irányok) örvendenek nagyobb népszerűségnek? Mit tartasz te fontosnak?

– Mint az elején említettem, a feminizmus, de ezen belül a feminista irodalomelmélet és -kritika sem egységes, hiszen a kritikusok beszédpozíciója igen eltérő lehet. Nyilvánvaló, hogy az egésznek a hátterében ott munkál egy tágan értelmezett és szinte semmiből sem kiiktatható politikum, mely talán az egyik feminista szlogennel illusztrálható legjobban: „the personal is political”, azaz minden, ami személyes, egyúttal politikum is. A feminizmus politikumát sokkal tágabban kell értelmezni, mint ahogy általában mi értelmezzük ezt a szót – főleg azokkal a szocializmus alatt kialakult reflexekkel, melyek a politikum ellenében a magánszféra (és mellesleg az esztétikai sféra) különállását és autonómiáját próbálták megőrizni. Nem lehet tehát eltekinteni a politikumtól feminista szemlélet esetében, azonban ennek a mikéntje, mint a fenti osztályozás is sejteti, változott a közvetlenül politikai és kifejezetten marxista ihletésű – pl. az elnyomás fogalmával operáló – feminista olvasatok óta (ez leginkább a hetvenes évek elején volt jellemző). Ezek egy része sajnos nem sokkal lép túl azon, amit – a vulgármarxizmus analógiájára – vulgárfeminista jelzővel lehetne illetni.

Sokkal érdekesebbnek és irodalomtudományi szempontból értékesebbnek tűnnek számomra azok a megközelítések, melyek úgy adnak szöveggközeli olvasatokat, hogy a feminista kritikai pozíció a maga hasznára fordítja a fent említett kortárs irodalomelméleti irányzatokat is. Egyrészt a patriarchális kultúra kanonizált szövegeinek újraolvasásáról van szó, ez a feminista irodalomtudomány egyik fő iránya. A feminista irodalomkritika legnagyobb része mégis írók műveit elemzi; ennek többek között az is az oka, hogy általános meggyőződés szerint a meglévő kánonok létrejöttében elsősorban olyan kritikai mércék játszottak szerepet, melyek eleve kizárták a nők által írott szövegek igen nagy részét. Az „elveszett” (az irodalomtörténetből kiesett) írások és életművek újraértékelése tehát fontos – ha úgy tetszik, irodalompolitikai – feladat. Ezen túl kétségtelenül létezik egy olyan irányvonal, elméleti és kritikai megközelítés is, mely alapvetően a lacani pszichoanalízisből kiindulva a nőiség textualitását vizsgálja: ez a „francia” feminizmus jellemzője – de a francián nem feltétlenül mindegyik francia feministát kell érteni, s nem is csak a franciákat, hanem a főként Cixous és Irigaray által képviselt pozíciót. Szerintük létezik egy jellegzetesen női beszédmód, mely a nyelvben/kultúrában elfoglalt marginalizáltságból ered, mely a női testből fakad, s ennek a kultúra margójáról szóló beszédmódnak szubverzív hatása van.

És hogy még tovább lépjek, és Julia Kristeva kategorizálásához forduljak (Julia Kristeva: „A nők ideje.” Ford. Farkas Anikó, Kis Attila Atilla, Kovács Sándor s.k., Odorics Ferenc (szerk.) *Testes könyv* II Ictus és JATE Irodalomelméleti Csoport, Szeged 1997. 327–356; más fordításban: „A nők kora”. Ford. Huller Ervin. Csabai Márta, Erős Ferenc (szerk.): *Freud titokzatos tárgya: Pszichoanalízis és női szexualitás. Válogatott tanulmányok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1997. 237–255.): ő harmadik módként és lehetőségként a poszt-strukturalista szubjektumelméletekhez kapcsolódó „gender”-szempontú megközelítéseket említi, melyekben teljesen megszűnik az esszencializmus, azaz a társadalmi nemfogalmak és a biológiai nemek egyrészt különválnak, másrészt pedig ezek a fogalmak olyan jelölővé válnak, melyekről kiderül, hogy jelentésük és jelöltjük korántsem olyan fix és adott, mint ahogy azt feltételeztük.

Mindez igen érdekes olvasatokra ad lehetőséget – és nem is igen tudnám megmondani, hogy a felsorolt megközelítések közül melyik a népszerűbb, vagy hogy én mit tartok fontosabbnak. Viszont úgy gondolom, olyan szemléletmódot tükröznek az ilyen szövegértelmezések, amelyek esetleg nemcsak az úgynevezett tudományos életben van hozadéka, hanem legközvetlenebb életünkben is, hiszen mindezek a kérdések egy más szinten mindennapi életünket is behálózzák.

– Hogyan látod Te a kérdés és a régió/magyar nyelvterület kapcsolatát? Hogyan vázolnád fel nagy vonalakban a feminizmus gondolatrendszerének magyarországi térhódítását? Meglátásom szerint a politikai feminizmus nem örvend nagy támogatottságnak a világnak eme keleti felén. A hagyományosabb társadalmi szervezettség lenne ennek az oka?

– Valószínűleg senkit nem lepek meg azzal a válasszal, hogy a feminizmus Magyarországon és sejtéseim, valamint személyes tapasztalataim szerint a határon túli magyar közösségekben, de akár az egész régióban sincs igazán kedvező helyzetben. Irodalmár lévén nem hiszem, hogy ennek okait igazán fel tudnám tárni, de érzésem szerint több dolognak is tulajdonítható.

Fontosnak tartom, hogy a feminizmus gyökerei olyan politikai-ideológiai rendszerekhez kapcsolódnak, melyek jelen pillanatban nem igazán preferáltak a világnak ebben a felében: egyrészt a liberalizmus eszmerendszeréhez, hiszen az első összefüggő politikai és programszerűen (proto)feminista esszé Mary Wollstonecraft (a Frankenstein író Mary Shelley anyja) éppen a francia forradalom emberi jogokat követelő gondolatainak hatására írta. Az angolszász világban – de Magyarországon is – a 19. században egyértelműen összekapcsolódtak a feministának nevezhető és a liberális gondolatok a női egyenjogúságért való küzdelemben (ami nemcsak a választójogra, hanem teljes jogi egyenlőségre, iskoláztatási esélyekre, munkavállalásra is kiterjedt), s nemcsak gyakorlati szinten, hanem olyan elméletírók műveiben is, mint például John Stuart Mill.

A feminizmus másik gyökere a múlt századi szocialista–marxista gondolatokra megy vissza, s ez sem könnyű örökség, hiszen ebben a régióban szinte minden ország megélte a nők kényszerű, felülről jövő „egyenjogúsítását”, amely a legtöbb esetben a nők sokszoros

megterheltségéhez – hogy ne mondjam, kizsákmányolásához – vezetett. A munkahelyi műszakot követte az otthoni második műszak – mindez anélkül, hogy az otthoni nemi szerepek szinte a legcsekélyebb mértékben változtak volna, arról nem beszélve, hogy a volt szocialista országok jelentős részében egy idő után a férfiak nagy része kényszerűen másodállásokat vállalt. Így tehát nem lehet csodálni, hogy Magyarországon például a rendszerváltás utáni, konzervatív ideológiáktól sem mentes légkörben sok nő szinte fel-sóhajtott, amikor visszamehetett abba a hármas körbe, amelyet németül olyan jól hangzóan fogalmaztak meg a „női szféra” lényegeként: Kinder, Küche, Kirche, azaz gyerekek, konyha, templom.

Valószínűleg nem kedvez a feminizmus itteni térnyerésének az sem, hogy annak idején a hatvanas, hetvenes években a televízió és a sajtó olyan meggyőzőnek ható képeket közvetített a „nőiességükből kivetkőzött”, tiltakozó megmozdulásokon, mondjuk a Fehér Ház felé vonuló polgárjogi harcosok, feministák tömegeiről – én magam is emlékszem ilyenekre kislánykoromból. A liberális és szocialista gyökereken túl tehát (pedig egyes politikusok számára nincs is a liberálbolsinál jobb szitokszó) véleményem szerint mélyen él a köztudatban a maskulin és agresszív feminista képe is. Valószínűleg mindennek hatására alakult ki az, hogy néha a nők között talán még nagyobb az ellenérzés a feminizmussal szemben, mint a férfiak körében, és nagyon sokan, akik kifejezetten feministának tekinthető elveket hangoztatnak, sietnek kijelenteni, hogy ők nem feministák.

Nem könnyű tehát az örökség, viszont mindazok a társadalmi változások, melyek körülvesznek bennünket, amelyek életünk kereteivé válnak, csak megerősítik annak a szükségességét, hogy sokkal nagyobb figyelmet kellene fordítanunk a társadalmi nemi szerepek vizsgálatára, mert például, mint a jogászok nem győzik hangsúlyozni, egész jogrendszerünk – nem beszélve a joggyakorlatról és a mindennapi életben nagyon nagy mértékben jelen lévő szexizmusról – tele van teljesen nyilvánvaló és látens nemi diszkriminációval.

Mindezzel részben talán arra is válaszoltam, hogy az, amit magyarországi feminizmusnak lehet nevezni (még ha térhódításról nem mernék is beszélni), elsősorban a rendszerváltás után kezdte el hallatni a hangját, hiszen részben civil szerveződésekre kell gondolni, amikor erről beszélünk, részben pedig olyan elméleti és tudományos beszédmódra, amely nem volt nagyon preferált. Nem mintha most az lenne, de azért talán több olyan kutatóhely alakult ki, talán lezajlott egy generációváltás is az egyetemeken, vagy ha nem, akkor is egyre többen tisztában vannak azzal, hogy nem „pc”, azaz politikailag nem korrekt szidni a feministákat, legalábbis nem külföldi konferenciákon, és talán az sem árt, ha a tanszékeken van mutatóban egy-egy feminista, annál is inkább, mert a hallgatók igen nagy százaléka nő, akiket nemcsak intellektuálisan, hanem érzelmileg is be lehet vonni – és ezáltal jobban motiválni – a gender studies szemléletű kurzusokba.

– Hogyan néz ki a helyzet a magyarországi felsőoktatási intézményekben? Vannak-e szakosodásra lehetőségek, hol, hogyan, van-e akadálya az ilyen jellegű órákínálatnak, hogyan fogadják a hallgatók? Jó lenne, ha be tudnák számolni személyes oktatási tapasztalatidról.

– Sajnos nem tudok erre átfogó és általános választ adni – két hónap múlva okosabb leszek, mert novemberben lesz épp egy ilyen témájú konferencia Budapesten *Nők az oktatásban* címmel. Én is nagyon kíváncsi vagyok, milyen irányba mozdult el az elmúlt években ez az ügy Magyarországon. Személyes ismeretségeim és a magyarországi e-mailes „gender studies” levelező lista alapján nyilvánvalónak tűnik, hogy nagyon nagy változások vannak ebből a szempontból, hiszen a felsőoktatásba belépő újabb generációkból sokan megfogalmazódott annak az igénye, hogy saját szakterületükön feminista szempontú kutatásokat végezzenek, hogy ilyen típusú órákat tartsanak, s talán az egy évtizeddel előttihez képest kisebb akadályba ütköznek, ha terveiket meg akarják valósítani. Részben dilemmának számít, hogy vajon milyen módon célszerű lépni: interdiszciplináris „gender studies” központokat és szakokat létrehozni, vagy pedig arra törekedni, hogy minél több hagyományos szakterületek szerint felosztott tanszéken, kutatóhelyen váljon elfogadottá a feminista szemléletmód. Pontosabban nem is biztos, hogy ezt vagy-vagy kérdésként kell feltenni, hisz mindkettőnek megvan a maga létjogosultsága, csak éppen a hazai viszonyok között vetődhet fel a kérdés, hogy mi tűnik célravezetőbb megoldásnak.

Tudomásom szerint – és tényleg hangsúlyozom, hogy talán csak információhiányról van szó – „gender studies” mint szak elsődiplomás szinten még nincs Magyarországon: a Közép-Európa Egyetemen van ilyen tanszék, egyéves MA(magiszteri)-képzésben lehet részt venni. Ugyanakkor számos helyen vannak kollégák, akik szociológia, történelem, irodalom, jogtudományi stb. tanszékeken feminista szemlélettel oktatnak – hogy csak a nagyobb egyetemeket soroljam: Budapesten, Pécsen, Szegeden, Debrecenben, pontosabban ezen egyetemek bizonyos tanszékein.

Ami engem illet, én ebből a szempontból – a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézetének keretein belül – mindkét változattal próbálkozom, hisz egyrészt van egy bevezetés jellegű órám, amelyet interdiszciplinárisnak lehet mondani (a következő félévben indul távoktatási formában is olyanok számára, akiknek már van egy angol szakos főiskolai diplomájuk, s az egyetemi kiegészítő képzést végzik). Erre az alapozó tárgyra épülnek irodalomóráim, melyekben a feminizmus jól megfér a bizonyos korszakokat átfogó irodalmi szemináriumokkal (19. és 20. századi angol írónők), a műfajközpontú vizsgálódásokkal (a művészsregénnyel vagy az önéletrajzzal), illetve bizonyos témák köré is rendeződhetnek a kurzusok (pl. a nők és az őrültség az irodalomban).

Az órák fogadtatására igazán nem panaszkodhatom sem az Intézet vezetése, sem a hallgatók részéről, hisz az Intézettől a lehető legtöbbet kaptam: szabad kezét az oktatásban és a kutatásban s a könyvbeszerzésekhez szükséges és az Intézet lehetőségeihez mért anyagi támogatást. A hallgatók pedig kifejezetten érdeklődnek ezek iránt a kurzusok iránt, mindig betelnek a szemináriumok, számtalan szakdolgozat készült már „gender” szempontból, s most már az ilyen szemléletű PhD-sok is végeznek. Van tehát érdeklődés, van utánpótlás.

Az interjú eredeti megjelenési helye: *Korunk* III.10 (2000): 28–35.